

SALSA ZIŅU LAPA Nr. 1

2017. gada oktobris

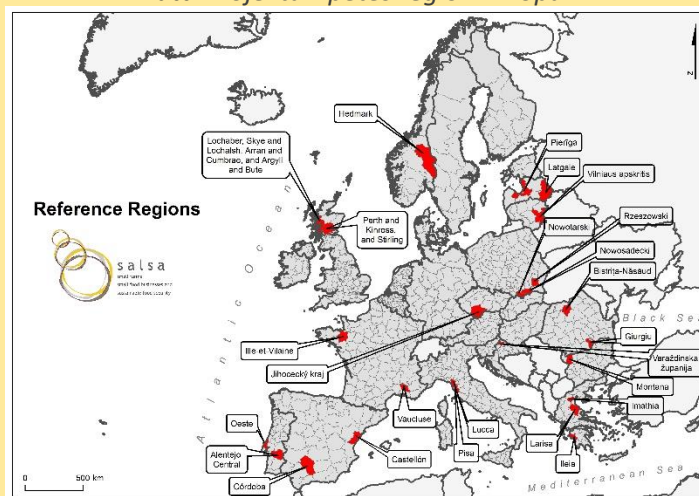
Šajā SALSA ziņu lapā:

- Mazo saimniecību reģionālais sadalījums Eiropā
- Pierīgas un Latgales reģionu mazo lauku kartes
- Pierīgas reģiona pārtikas sistēmas kartēšana
- Intervijas ar mazo saimniecību un mazo pārtikas uzņēmumu pārstāvjiem Pierīgas reģionā

Projekts “Mazās saimniecības, mazie pārtikas uzņēmumi un ilgtspējīgs pārtikas nodrošinājums” (*SALSA - Small farms, small food businesses and sustainable food security*) ir Eiropas Savienības programmas «Apvārsnis 2020» projekts. Tā mērķis ir uzlabot zināšanas par mazo saimniecību un mazo pārtikas uzņēmumu lomu pārtikas nodrošināšanā. Pētījums sniegs ieteikumus politikas veidotājiem, kā labāk atbalstīt mazās saimniecības un mazos pārtikas uzņēmumus. Kopumā projektā piedalās pētnieku komandas no 13 Eiropas un Āfrikas valstīm. Latvijā pētījumu īsteno [Baltijas Studiju Centrs](#) (BSC), un projekta aktivitātes notiek Pierīgas un Latgales reģionos (skat. 1. att.).

1. att. Projekta izpētes reģioni Eiropā

Precizējums: projektā SALSA mazās saimniecības tiek definētas kā saimniecības līdz 5 ha vai līdz 8 ekonomiskā lieluma vienībām (ELV); mazie pārtikas uzņēmumi ir tādi, kas ir salīdzinoši mazi un/vai sadarbojas ar mazajiem zemniekiem.

SALSA NORISES LATVIJĀ

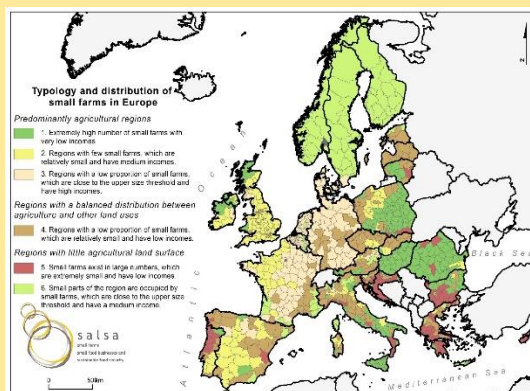
Sekojoš projekta kopējam darba grafikam, līdz 2017. gada septembrim Latvijā tika veiktas sekojošas aktivitātes:

➤ Mazo saimniecību reģionālais sadalījums Eiropā

Apkopojot projekta dalībvalstu statistikas datus un ekspertu viedokļus, SALSA partneri Evoras universitātē (Portugāle) izveidoja karti ar mazo saimniecību izplatību Eiropā (skat. 2. att.). Tā balstīta uz datiem par reģionā izmantoto lauksaimniecības zemi un mazo saimniecību skaitu un blīvumu. Vadoties pēc šiem kritērijiem, visi Latvijas reģioni ietilpst vienā klasterī, kur lauksaimniecība aizņem samērā nelielu teritorijas daļu (vidēji 35%) un vairums saimniecību (70%) ir ekonomiski mazas ar zemiem ienākumiem. Tādejādi mazās saimniecības ir būtiskas mūsu reģionos, bet tās ir samērā nabadzīgas.

Sīkāka informācija: <http://www.salsa.uevora.pt>.

2. att. Mazo saimniecību izplatība Eiropā

➤ Pierīgas un Latgales reģionu mazo lauku kartēšana

Projekta ietvaros tiek izmēģināta inovatīva metodoloģija – satelīta tehnoloģija SENTINEL-2 tiek kombinēta ar statistikas datiem, zemes virsmas datiem un ekspertu intervijām, lai iegūtu detalizētu pārskatu par mazo saimniecību izplatību un to ražotspēju. Šim nolūkam katrā projekta reģionā tika uzņemtas ar satelītuzņēmumu palīdzību izvēlētu mazo lauku fotogrāfijas, lai precizētu to saimniecisko izmantošanu un tajos augošās kultūras. Šie uz zemes savāktie dati tiks salīdzināti ar satelītdatiem tālākai analīzei. Latvijā Pierīgas reģionā šādi vizuālie dati tika iegūti par 415 kultūraugu laukiem, bet Latgales reģionā – 368.

➤ Reģionālās pārtikas sistēmas kartēšana

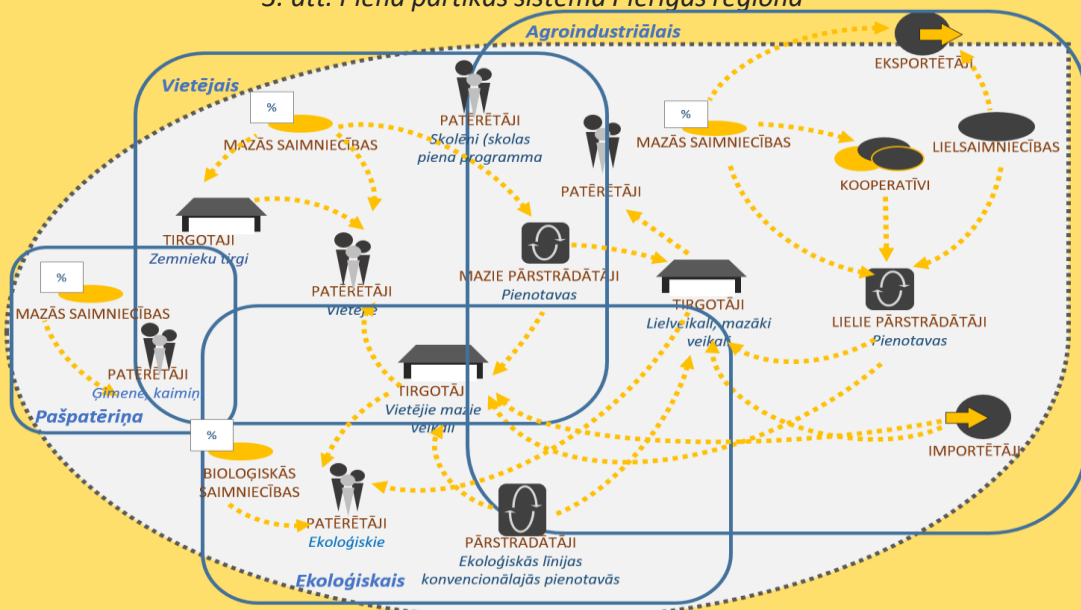
Apzinoties pārtikas sistēmas apjomīgumu, katrā projekta reģionā ir izvēlēti četri pamatprodukti, uz kuru pamata tiek veikta sīkāka reģionālās pārtikas sistēmas un mazo zemnieku un uzņēmumu situācijas analīze. Šo produktu izvēlē ņemti vērā projektā izvirzītie projekta kritēriji un nacionālo ekspertu vērtējumi. Pierīgas reģionā izvēlēti kvieši, piens, dārzeņi un āboli, savukārt Latgalē – kvieši, piens, kartupeļi un medus.

Aprīlī un maijā BSC pētnieki tikās ar ekspertiem, lai apspriestu specifiku šo produktu ražošanā reģionā un

mazajās saimniecībās. Uz ekspertu vērtējumu un statistikas datu pamata ir izveidota katra produkta pārtikas sistēmas pagaidu reģionālā karte (skat. piemēru 3. att.) un balance (skat. 4. att.).

Pārtikas sistēmas reģionālā karte atspoguļo konkrētā produkta plūsmas starp dažādiem pārtikas ķēdes dalībniekiem. Uz šo plūsmu pamata katrā reģionā iezīmējas blakus pastāvošās pārtikas apakšsistēmas. Piemēram, piena sistēmas reģionālajā kartējumā atspoguļoti četri piena apakšsistēmu modeļi – pašpatēriņa, vietējais, ekoloģiskais, agroindustriālais – ar centrālajiem dalībniekiem katrā no tiem.

3. att. Piena pārtikas sistēma Pierīgas reģionā

- ✓ Mazajām piena saimniecībām ir raksturīgs **pašpatēriņa modelis**, jo liela daļa tajās saražotās produkcijas tiek patērēta, saimniecībā, tuvāko radu un kaimiņu lokā.
- ✓ **Vietējais modelis** ietver mazo saimnieku tirgus attiecības ar patērētājiem tuvākajā apkaimē savā pagastā vai novadā. Šajā modelī ietilpst arī citi vietēja mēroga tirgus dalībnieki – mazās pienotavas un mazumtirgotāji, (zemnieku) tirgi.
- ✓ Dominējošais piena nozarē ir **agroindustriālais modelis**, kas ietver lielos tirgus dalībniekus – lielos pārstrādātājus, kooperatīvus, lielveikalus, uzpircējus – eksportētājus un importētājus. Daļa

mazo saimniecību darbojas arī agrorūpnieciskajā modelī, taču nereti tām ir grūtības nodrošināt prasīto ražošanas apjomu vai piena kvalitāti.

- ✓ Atsevišķi izdalāms arī **ekoloģiskais modelis** – bioloģiskā piena aprīte, kas daļēji pārklājas ar pārējām trim sistēmām, jo tiek izmantoti tie paši tirgus kanāli.

Izveidotās reģionālo pārtikas sistēmu kartes tiks precizētas tālākās konsultācijās ar pārtikas ķēdes ekspertiem un tās dalībniekiem. Šo konsultāciju mērķis būs izvērtēt katra produkta reģionālo pārtikas sistēmu un mazo saimniecību ieguldījumu tajā no ilgtspējīga pārtikas nodrošinājuma viedokļa.

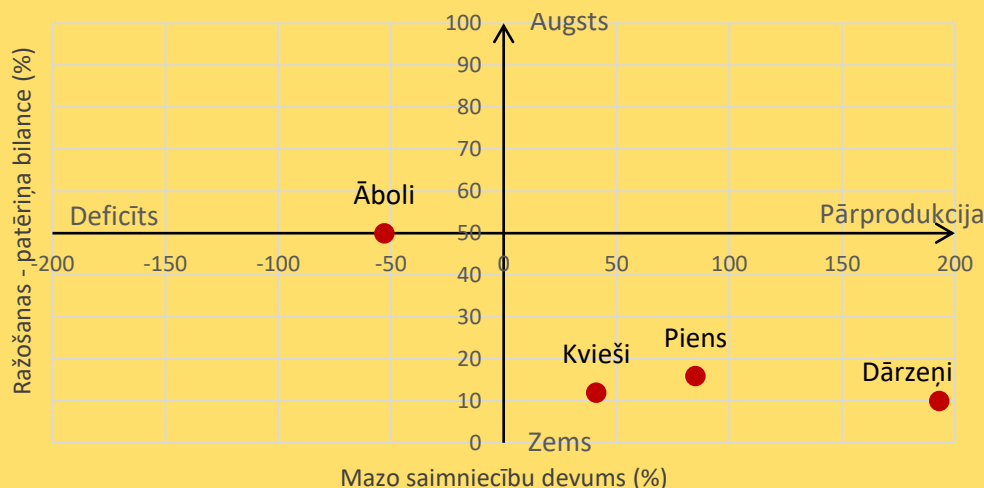
Kā minēts, projektā tika sagatavota arī katrā reģionā izvēlēto četru produktu reģionālā balance (skat. 4. att.). Tā raksturo katru no šiem produktiem, vadoties no to ražošanas un patēriņa attiecībām reģionā (X ass) un no mazo saimniecību ieguldījuma kopējā ražošanas apjomā (Y ass).

No četriem izvēlētajiem Pierīgas reģiona produktiem reģionā ir ievērojama kviešu, piena un dārzeņu

pašpietiekamība, pat pārprodukcija. Mazo saimniecību ieguldījums to saražošanā veido no 10% līdz 16%.

Atšķirīga situācija ir ar āboliem – reģionā ir ievērojams deficīts ābolu ražošanā, bet mazo saimniecību ieguldījums ir salīdzinoši augstāks, sasniedzot aptuveni pusi no kopējā reģionā saražoto ābolu apjoma.

4. att. Pierīgas reģionā izvēlēto produktu balance

➤ Intervijas ar mazajiem zemniekiem un mazo pārtikas uzņēmumu pārstāvjiem

Laikā no jūlija līdz septembrim tika veiktas padziļinātas intervijas ar mazajiem zemniekiem un mazo pārtikas uzņēmumu pārstāvjiem Pierīgas reģionā (intervijas Latgalē tiks veiktas 2018. gadā).

Kopumā intervējām 30 mazos zemniekus un 9 uzņēmējus Alojās, Ādažū, Baldones, Carnikavas,

Engures, Ikšķiles, Jaunpils, Kandavas, Krimuldas, Limbažu, Mārupes, Ogres un Tukuma novados.

Ar zemniekiem tika pārrunātas tādas tēmas kā saimniecības vēsture, lauksaimnieciskā ražošana un citas ekonomiskās aktivitātes saimniecībā, ģimene un darbaspēks, iesaiste tirgū, sadarbība un līdzdalība organizācijās, pārtikas patēriņš, lauksaimniecības jomas pārvaldība, riski un nākotnes plāni.

➤ Veikto interviju analīze

Sīkāka intervijās iegūto datu analīze tiks veikta turpmākajos mēnešos, bet sākotnējam ieskatam sniedzam dažas vispārīgas atziņas:

- ✓ **Mazo saimniecību skaits** reģionā sarūk, bet to nozīme pārtikas sistēmās un ilgtspējīgā pārtikas un uztura nodrošinājumā saglabājas. Jo īpaši nozīmīgs to devums ir pašpatēriņa un vietēja mēroga pārtikas sistēmās, caur formāliem un neformāliem (dāvinot, iemainot) tirgus mehānismiem ar pārtiku apgādājot vietējos iedzīvotājus un samērā plašu mazo zemnieku individuālo klientu loku.
- ✓ **Tiešā tirdzniecība** (saimniecībā, (zemnieku) tirgos, pievedot klientiem, internetā) un jo īpaši tirdzniecība individuāliem klientiem (*kundēm*) ir izplatītākie mazo zemnieku izmantotie tirdzniecības kanāli. Šī ir mazo zemnieku piemērošanās stratēģija situācijā, kurā pārtikas sistēmā notiek arvien lielāka ražošanas koncentrēšanās un lielo tirgus dalībnieku (lieli pārstrādātāji, lielveikali) dominēšana.
- ✓ Galvenais **mazo saimniecību un mazo pārtikas uzņēmumu devums** pārtikas un uztura drošībā: produkcijas daudzveidības nodrošināšana; vietējā tirgus apgāde ar Latvijā ražotiem lauksaimniecības produktiem; zemnieku ģimeņu un radu pašapgāde; patērētāju uztura prasību un diētas daudzveidības nodrošināšana; sociālo saišu

uzturēšana pārtikas aprītē; ekoloģisku risinājumu izmantošana.

- ✓ Mazo saimniecību grupā līdz 5 ha jeb 8 ELV izdalāmi vairāki **saimniecību tipi**:
 1. Jaunas, pirmsizaugsmes saimniecības, kas nesen uzsākušas darbību un vēl uzņem ražošanas apgrīzienus;
 2. Norieta saimniecības, kas pakāpeniski sašaurina ražošanu. Šīs saimniecības bieži vada zemnieki pensijas vecumā vai bez saimniecības mantinieka. Salīdzinoši biežāk šīs ir piensaimniecības, tādējādi atspoguļojot pēdējo gadu krīzes piena nozarē.
 3. Saimniecības, kas sasniegušas zināmu optimumu ražošanā ar tām pieejamajiem resursiem un kas spēj nodrošināt pieņemamus ienākumus lauksaimnieku ģimenei. Šīs parasti ir dārzenų saimniecības, apliecinot, ka dārzenųkopība ir izteikta mazo saimniecību nākotnes izvēle un iespēja.
- ✓ Mazajās saimniecībās un pārtikas uzņēmumos vērojami **riski** ir gan iekšēji (veselība, vecums, saimniecības turpinātājs, darbaspēks), gan ārēji (laikapstākļi, ražošanas resursu un it sevišķi darbaspēka pieejamība, patērētāju ieradumi, importa produkcija, lauksaimniecisko ražošanu un pārtikas apriti regulējošais ietvars). Tie ietekmē saimniecību un uzņēmumu saražotās pārtikas apjomu, kvalitāti un tās pieejamību patērētājiem.

Ziņu lapu sagatavoja: Sandra Šūmane, Tālis Tisenkopfs, Anda Ādamsone-Fiskoviča, Miķelis Grīviņš, Baltijas Studiju Centrs. Tajā izmantotas BSC pētnieku fotogrāfijas, kas uzņemtas projektā SALSA. Ziņu lapa tapusi Eiropas Komisijas finansētā programmas «Apvārsnis2020» projekta SALSA (nr. 677363) ietvaros.

Kontakti: sandra.sumane@gmail.com
www.salsa.uevora.pt
www.bscresearch.lv
<http://teca.fao.org/group/salsa>

